

# Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celipoli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 9.

V Ljubljani, 1. maja 1875.

Tečaj XV.

## Boj za oliko!

Ernst Haekl, prirodoslovec iz Jene, izmed zastopovalcev „Darvinovega“ nauka na Nemškem najmarljivejši in brezobširnejši, je izdal v 5. natisu svojo „naravno zgodovino o stvarjenji sveta in ob enem tudi „antropogenijo“, „zgodovino človeškega razvoja“, in v vvodu imenuje to knjigo donesek kulturnemu boju. Tamkaj (str. XIII.) od besede do besede takole govori: V tem duševnem boji, ki sedaj giblje vse misleče človeštvo, in ki mu pripravlja v prihodnjost bivanje, njemu vredno, stoji na eni strani pod svitlim banderom učenosti: duševna prostost in resnica, pamet in oliko, izobraževanje in napredovanje; na drugi strani pa pod črnim banderom hierarhije: duševna služnost in laž, nespamet in surovost, vraža in nazadek. Tromba tega velikanskega dušnega boja nam oznanjuje prihod novega dneva in konec dolge noči sredoveštva. Kajti v verigah hierarhijskega srednjega veka je še zmirom okovana moderna izobraženost kljubu vsemu napredku v oliko, in namesto vednosti o resnici, gospoduje v družbinem in navadnem življenji zmirom cerkveno verstvo. Opomnimo le na to, kako dogme brez vse resnice še zmirom mogočno vplivajo na prvo podlago šolskega izobraževanja; opomnimo na to, da država še zmirom terpi samostane in celibat, ki je ena naj bolj občno škodljivih in nena-ravnih naprav „edino zveličavne cerkve“; opomnimo le na to, da olikana država razdeluje naj imenitnejše oddelke navadnega leta po cerkvenih praznikih, da pripušča motenje javnega miru po cerkvenih sprevodih. Vživamo sicer redko veselje, da se pošiljajo najbolj kerščanski škofje in jezuiti zavoljo nepokorščine do državnih postav v pregnanstvo ali vti-

kajo v ječe; kaj? ali ni država do naj novejših časov gojila in njegovala te ljudi, pameti naj bolj sovražne. V tem silnem, svetovnem zgodovinskem kulturnem boji, v katerem smo tako srečni, da se moremo sobojevati, po našem osebnem prepričanju bojujoči resnici ne moremo pridobiti boljše zaveznice od antropogenije. Ker zgodovina razvoja je težko topništvo v boju za resnico. Tako g. Haekl, prof. na vseučilišču v Jeni. Dobro bi bilo, da bi se take reči povsod zvedile. Katoličani smo že davno vedli, kaj je prava podlaga, kje pravi vzrok tega boja? spoznali smo, da gre tukaj za kerščanstvo ali tvarinarstvo. Bili smo v Ljubljani tudi tako srečni, da je nek gospod 4. postno nedeljo razlagal obilno zbranim olikanim poslušalcem (neolikani gredo ob nedeljah k pridigam v cerkev) Darwinovi uk, in nekaj tudi omenil, kako je človek še le s časoma prišel do človeške podobe in do njegove lepe postave, vse tako kakor tudi v naravi pri živalstvu in rastlinstvu vse čedalje bolj popolnoma postaja, slaba plemena zginjajo in se umaknejo močnejim itd.

Koliko je pri tem resničnega, koliko neresničnega, koliko se v naravi res tako zgodi, koliko si učeni teoretikarji domišljujejo, tega ne moremo tukaj pretresovati, ni namen tem versticam, marveč deržimo se izjav učenega profesorja iz Jene, ki pravi, naša naj boljša zaveznica v boji je „antropogenija“, t. j. razlagajmo mi drugače stvarjenje človekovo, kakor je popisano v svetem pismu, s tem overžemo njegovo verjetnost, oznanimo te povesti svetega pisma za basni, ki se pripovedujejo otrokom, babjevernim in vražnim ljudem, katere pa učen človek ne more verjeti, ker govore zoper vsako pamet in resnico, vednost jim je nasproti in jih obznani za zmote.

Iz tega pa sledi:

1. Da takošen naravoslovec preiskuje naravo, njena čuda in skrivnosti zato, da zavračuje in zamuja sv. pismo, katero se po njegovih terditvah z učenostjo ne zлага. — Na to odgovorimo le toliko, da cerkveni razlagovalci sv. pisma, n. p. sv. Avguštin i. dr., učeni preiskavi pripuščajo toliko svobode, da je naj bolj učen naravoslovec, astronom, toliko ne potrebuje. — Ako modèrni naravoslovci terdijo: narava, ta je Bog, ona se spreminja po večnih zakonih in vsak naravni prikazek ima tudi svoj naravni vzrok, kar pa človek ne razume, mu ni treba verovati, in veruje le tisti, kdor nič ne ve; vendar le mi vprašamo, kdo pa je tisti, ki je postavil večne zakone, po katerih se verše vse spremembe?! „Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.“ Le norec more reči: „Ni ga Boga“. Kdor z vernim srcem naravo preiskuje, njega mora ravno učenost poterditi v veri na neskončno modrega, previdnega stvarnika. Racionalisti (umovci) tudi ne taje Boga, toda njih Bog je tak, kakor pri mohamedanih „bog je bog in jaz sem njegov prerok“.

Božjo vsegamogočnost in neskončno modrost človek, ki premišljuje,

ložej razumeva kakor samega sebe, svojo vlastno bitje; on je sam sebi naj večja zastavica. Dobro spoznam, pa slabo delam, je rekel modroslovni apostol. Pa nam še treba ni, apostola na pričo temu poklicati, kar so spoznali že pogani, in kar je v pravljičah vseh narodov: boj hudega z dobrim; tudi revo človeštva so spoznali vsi pravi modrijani starega veka, in Plato je skoraj prihodnjega Zveličarja naslikal, ko je pravil kakšen mora tisti biti, ki bo človeštvu pomagal iz revnega stanu. Kdo hoče človeku odgerniti to skrivnost? Kdo drugi, kakor stvarnik sam. Da je pa človek to razumel, treba je bilo, da so bile njegove dušne moči, pamet, um in serce že izobražene. Vprašanje pa tudi nastane, kako je človek začel misliti, prevdarjati in premišljevati namen svojega stvarjenja. Drugače si to ne moremo misliti; duh človekov se je učil od duha Božjega premišljevati, iskra se je unela, ogenj, človeški um in pamet, je začel goreti, in ker je Bog neskončni in večni, tudi človeška duša ne more ugasniti. „Kdor pa razlaga stvarjenje človeka“ (antropogenijo) kakor drugih vstvarjenih reči od stopinje do stopinje, \*) komur je blaženi stan prvega človeka v nedolžnosti in prijaznosti Božji le svetopisemska basen in je njemu človek le takrat srečen bil, ko je imel samo živalske potrebe; ko se je začel zavedati, postal je nesrečen, tak zaverže cerkven uk o izvirnem grehu, o potrebi odrešenja in zveličanja po sinu Božjem, kerščanstvo in njegov vpliv na človeštvo mu je prikazek, kateri si ne more razložiti, in človek bode srečen le tačas, kedar se znebi vsake čeznaravne vere. Dokler človek nebesa na unem svetu pričakuje, jih tukaj na zemlji ne more imeti.” Kaj pa pride iz takih nauk? Vzor ne more biti človeku drugačen, da se zopet poverne k živalskemu življenju, kajti po živalih se razločuje le tako, da so njegovi možgani bolj razviti kakor pri njih, kajti pravi tvarinarji govore od mišljenja, kakor od opravila

\*) Učenjaki sicer vedo tudi nametek opravdati, da je namreč naj revniši človek veliko višej nad naj bolj razumno opico, in da se nikjer ni čulo od kakšnega opičjega rodu, ki bi bil v naj bližnji sorodovini s človekom. Pravijo namreč blezo tako-le: „Azija in Afrika še ni do dobrega znana in preiskovana, morda tu in tam prebiva ali je prebival kak opičji rod, ki je praded človeku. Pa ko bi tudi tega ne bilo, kaj zato? Tisti opičji rod, srednja stopinja med opico in človekom je odmerl, ker se je človek čedalje bolj razvijal na duši in telesu. Potreba ga je učila delati, misliti, človek je napredaval in napreduje, dokler ne bo sveta konec i. t. d.“

Na to danes le nekaj ob kratkem: Misijonarji so najdlji v južni Ameriki res take zanikerne ljudi, da sami niso vedili, ali so to ljudje ali opice? namesto govoriti, so le nekako žvižgali. Poročali so o tem v Rim, in tam so po sporočilih določili, da so to res ljudje. — Taka ljudstva nimajo prihodnost. Tudi je res, da slabejša človeška plemena zginjajo, kakor pridejo z višjimi v dotiko, toliko hitreje, ako jih močnejši

možganov (Gehirn-Funktionen). Ko bi se taki nauki v dejansko, v družbinsko življenje vpeljali, bi bilo to ne le pogin omike in izobraženosti, temuč tudi konec človeštva na svetu.

Poglejmo pa, ali se res vera v razodenje Božje ne zлага z učenostjo. „Tres physici, duo athei“ nam zagromi g. Büchner precej v prvih listih svojega „sila in tvar (Kraft u. Stoff)“; a to ni nikakor resnično, to le verjamejo tisti, kateri, kakor je danes navada, glasove le štejejo a ne tehtajo.

Ako pogledamo nazaj na slavna imena, katera so v tesni zvezi s pravim napredkom v naravoslovju, vidimo, da so bili ravno tisti možje, katere poslavlja novošegno tvarinarstvo za svoje boritelje zoper bogoslovje, v naj ožji zvezi z bogoslovjem, niso spoznali v veri opovire preiskovanju, niti v prirodnoslovnih preiskavah motenje veri, marveč luč, katera jim je svetila iz kerščanskega spoznanja, jih je vodila tudi pri njihovih najdbah, in za svoje učene izpeljave so iskali tudi v razodetih naukah višje razumenje.

(Dalej prih.)

## Vera in izobraženost.

(Konec.)

Tudi prisegajo liberalušni pisatelji na Virhova, berejo posebno radi spise profesorja Boka in radi govore od opravi možganov, od pračloveka, od pragrezi. In vse to pa zato, ker to nese, tako blago se lahko speča. Kaj vendar prašamo, more človeka globokeje ponižati, kakor surova, tvarinarska čutnost, ki ne pripušča misli na Boga?! Kar pa človeka še

zatirajo in preganjajo, a pogin nekaterih rodov se ne da odverniti. To je zgodovinsko, in se godi pred našimi očmi. — Pa kako to? Prav po naravnem zakonu? A iz tega se še nikakor ne speljuje to, kar bogotajni naravoslovci hočejo najti v antropogeniji. — „Vos estis sal terrae“, vi ste sol zemlji, t. j. nauki, katere bote razširjevali, bodo človeštvo ohranili. — Pred občnim preselovanjem národov je bilo že človeštvo tudi po telesu zanikerno, prišli so surovi a krepki národi, vzrastel je čverstejši rod, pa tudi ta bi bil vendar le oslabele, kakor opešajo krepka poganska ljudstva, katera podjarmivši pomehkuženi rod, poslednjič sama opešajo. Kakor dan danes po babilonskih razvalinah stikujejo za starinami, tako bi stikovali danes po rimskem polju, ako bi Germani ne bili sprejeli kerščanstva. — Govorica od omike in prosvete, ki se širi od vzhoda na zahod, od genija človeštva je res lepa, — a je tudi le govorica, drugega nič, od tega le prav kratek zgled. — Ameriko imenujemo po navadi novi svet, a po novejših preiskavah niso le v Mehiki, kjer so Evropejci najdlji nekako izobraženo ljudstvo, temuč tudi v zedinjeni državi najdlji ostanke stare omike, ki je pa naj manje pred 1000 leti tam mogla ugasniti, kajti najdlji so razvaline v sredi pragozdov in v grobeh so bile že kosti spepeljene, kar kaže veliko starost. In zakaj je zginila tista omika?!